

POSTARINA PLACENA U GOTOVOM.

POJEDINI BROJ 1 - DIN

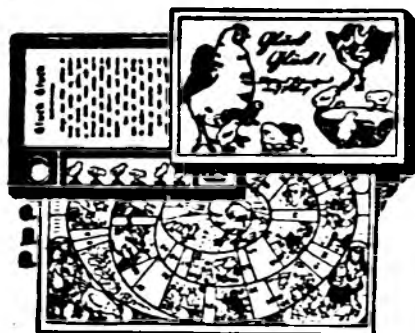
MALI ISTRANIN

God. III.

1931

Br. 4.

Lijepa igračke

kao i hiljade vrsti druge robe nađete

u glavnom katalogu

Kastner i Öhlera

Zagreb, Ilica 4

koga dobivaju čitatelji „Malog Istranina“ izvan Zagreba **besplatno**

TVORNICE P. TESLIĆ, SISAK

Proizvode:

špricit, likere, konjak, rum, rakiju, kvasac, uglj. kiselinu,
potašu, krista nu sodu, vještačko d udrivo

Firma je vlasnik velikih izvora prirodne mineralne vode, poznate
pod imenom prirodna radioaktivna **SISAČKA MINERALNA VODA**

Ova voda je odlično stolno i ljekovito piće. — Pitka je sama,
sa vinom, voćnim sokovima i mlijekom

TISKARA

C. ALBRECHT

(PETAR ACINGER)

ZAGREB

RADIĆEVA 26 — TELEF. 3070

**IZRADBA SVIH BANKOVNIH
TISKANICA KAO I ZA SVA
TRGOVAČKA I PRIVATNA
PODUZEĆA.**

ZAVOD ZA IZRADBU PLAKATA

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Boškovićeva
ulica 28. — Tiskara C. Albrecht (P. Acinger), Zagreb, Radićeva ulica 26.
Za tiskaru odgovara Petar Acinger, Zagreb, Gundulićeva ulica 22a.

MALI ISTRANIN

GOD. III. ZAGREB, PROSINAC ŠKOL. GOD. 1931./32. BR. 4.

Sretan Božić!

Znam, prijatelji moji mali, svi se vi radujete Božiću. Primat ćete darove, kititi borove, kliknati i veseliti se. I u crkvi ćete da se poklonite božanskom Djetetu, malome Isusu u jaslama. I pjevat ćete zanosno: »Na tom mladom ljetu veselimo se...«

Ali u svojem veselju nemojte zaboraviti, da imate dolje pod Učkom mnogo i mnogo tisuća svoje nesretne istarske male braće, koja uvijek pitaju za vas i čeznu za vama.

Ta vaša mala braća trpe... Odijeljena od vas, koji imadete u obilju kruha, ona gladuju. Ove je godine bila strašna suša u Istri, pa je sve izgorjelo, tako da će na tisuće malih Istrana na sam Božić, kad ćete se vi radovati, biti bez kruha.

Vi im ne možete pomoći. Ali jedno možete. Sjetite se pred jaslicama, pred slikom onog malog Isusa, Boga-čovjeka, i na nesretnu svoju istarsku braću. Pomolite mu se od sveg srca i za njih. On vas voli i ne će vam odbiti molbe.

A međutim vam i oni po nama poručuju, da vas vole i ljube i svima vam žele

ČESTIT BOŽIĆ!

Pjesma o Božiću

Bura vije, dimi more
Sve se bijele lomne gore,
Nesta cvijeća i pjesama
Svuda jedna tiha čama,
Stara baka djeci klima:
— Eto ide kuma Zima
I sa snijegom i sa ledom
I sa tugom i sa bijedom!
Al dječica sitna, mala
Ručicama zapljeskala:

— Pravo veliš, draga bako,
Ide zima sve polako,
Al još ide smiješkom milim
Mali Božić bijelim krilim',
Bijelim krilim', zelen borom,
Slatkim dječjim razgovorom,
Pa će raj to biti pravi,
Kad se mali Božić javi
I sred zime još će ciče
Zasladit ga tvoje priče!

Rikard Katalinić Jeretov.

Božićna legenda

U Betlehemu nije Marija trpjela mnogo.

Dobri pastiri donosili su hljeba, mlijeka i voća. Donosili su i suhorja, a njihove su žene i kéeri ložile vatru, da blaženoj Majci i malome Isusu bude ugodno i toplo.

Pa i tri su kralja donijela i ostavila darove krasne: hrpe mekanih i toplih sagova, skupocijenih tkanina i posuda zlatnih.

Ali blago je srce Majčice svete za svojom čeznulo kućicom dragom, za premilim rođenim Nazaret-gradom.

Pastiri su htjeli da je prate, ali im Marija rekne:

— A vaša stada i polja? Njih treba da čuvate vi, a nas će voditi moj ljubljeni sin.

Josip upita:

— Ne ćemo li ponijeti sobom i darove Mudraca?

Marija odgovori:

— Ne, jer bi nam preteški bili.

I ona porazdijeli među pastire kraljevske darove sjajne.

— Trebalo bi ipak i mi da nešto poneseo sobom primjeti Josip nevoljko i plaho.

— Čemu? — rekne Marija. Nama je i onako ostalo najveće dobro i zlato.

I krenuše na put.

Sunce pripicalo. Marija nosila dijete u naručju. Josip idao s njom naporedo. Na ramenu bila mu košara — za starca preteško breme.

Umorni od duga i tegotna puta stadoše o podnevu na kraju guste i hladane šume.

Kad li se, eto, izmed drveta nenadano ukaza bijelo jato malenih anđela, sve samih sitnih mališa nježnih, punanih, ružičnih lica i duge, zlaćane kose. Na leđima su imali krilašca, kao sunce svijetla i bijela.

Oni se putnicima poklone i vrč im pruže vodice bistre i voća, što su ga ubrali, ne zna se gdje...

Kada je sveta obitelj ponovno krenula na put, mali su anđeli listom grnuli za njom.

Da Josipu olakšaju tegotan hod, skinu mu s ramena košaru i sami je nošahu dalje.

Josip se nasmjehnu mi'o.

Htjeli su imati i djetesce, ali ga Marija ne htjede dati.

Kad se svijetla, zvjezdana spustila večer, anđeli ubraše mahovine, mekanu prostriješe posteljicu, cvijećem je posuše i bdijahu nad tihanim sankom maloga Isusa.

I tako dospije Marija u rodni grad i uljeze u svoj mirni i spokojni stan.

Za njom su stigli i anđeli i jagnili se, tko će se od njih svetoj Djevici pokazati uslužnijim i boljim.

Kad bi djetesce u koljevci zaplakalo, priskočio bi anđeo, da ga lagano ljuljuška, dokle bi drugi divnom muzikom andeoske harfe sazivao na oči božanskog djeteta sladani san. Pa i drugo su radili anđeli: kad bi se Marija probudila jutrom, svoju bi odaju našla uređenu i čistu. Oni su joj čistili sude, oni su joj u svježoj, srebrenoj česmi ispirali rublje, na kamenu ga sušili i pod večer veselo nosili kući. A kad bi Marija od posla sustala i od vrućine zadrijemala, oni bi joj dovršili radnju lagano i nečujno, da je ne probude.

Pomagali su i Josipu. Njemu su oni svjetlili alate, pometali radionie, pilili i glačali drvo.

Ali to ne bijaše Mariji milo.

Jednoga dana vide kako se sićušni anđeli prikrali pod bešiku i uzeli, da je ljuljaju tiho.

Ona priskoči i otjera sićušne anđele. A kako je za njima zatvorila vrata, jednome je od njih uhvatilo drvo okrajak krilašca bijelog. Anđelak eiknu. Marija ga oslobodi, ali mu reče:

— Eto, sad imaš! To će te naučiti, da ne ničeš, gdje te ne siju. To kaži i njima, drugovima svojim i da vas više ovdje vidjela nisam.

Josipa to rastuži.

— Zašto si ožjerala anđele dobre? Oni su došli da služe malome Mesiji — — —

Marija odgovori:

— A nije li Mesija došao na svijet, da s ljudima trpi i da već kao dijete snosi sve muke i boli njegove dobe? Na meni je, da djetinjje ublažim boli, jer ja sam njegova mati. Zato i treba tu brigu ostaviti meni. Momu će dragomu djetetu i onako biti milije, ako ga pazi njegova rodena mati, nego li oni krilati mališi tamo...

Josip se još većma snuždi i nadoda:

— Po tomu je i meni red, da otklonim njihovu ljubaznu pomoć, da rabotam sâm, premda me tišti šezdeset godina dugih...

I zbude se nastajne noći, te maleni Isus ne uzmogne da usne. U trenutak isti zamnije vani na ulici pjevanje slatko i milo...

Marija otvori vrata. Uz suprotnu stijenu se poredali anđeli i na sićušnim harfama igrali premilu pjesan.

— I opet vas vidim, poviče na njih. Zašto mi dijete tjerate u san? Kad ustreba, usnut će samo. Zato sam i ja tu — njegova mati. Otidite, dakle, dok se ne naljutim.

Sutradan nije ih bilo vidjeti više, ali već nastajnog dana Marija ih vidje pod smokvom u dvorištu stisnute, zastidene i plahe. I plakali su lagano, lagano...

Marija se ganu:

— Mali i dobri anđeli moji, rekne im ona. Opora i tvrda čini se vama besjeda moja. Maleni ste vi, pa još ne možete razumjeti sve. Već ajde, slušajte, što ću vam reći: — Stara Sefora, što sučelice prebiva, već dugo vremena bolesna leži. Malo podalje dobra nastava Rahela. Djece je u nje dvanaestero, njih ona prehranjuje s trudom. Pa i drugih ima u Nazaretu sirotnih žena. Eto vidite: one trebaju pomoći, njima treba rediti kuću, ispirati rublje, njegovati djecu. A vi, jer hoćete da sinu ugodite momemu, pomozite, pomozite njima, vi mali i dobri anđeli moji!

A kako su oni od zovolje objesili malene nošice bijele, sokolila ih ona:

— Kad maleni Isus poodraste, možda vam dopustim sigrati se s njime. Ali sada vam treba uraditi, kako vam ono napomenuh — — —

One je godine u gradu Nazaretu podana pomoć svim sirotnim ženama i bolnim. Nevidljivi sluge ljuljuškali su malenu dječicu, a malena su djeca bila sva sretna i mirna. Plakao je samo maleni Isus, jer je za njih htio da trpi.

Perunov Kip

Jednoga ljetnog jutra godine 650 izade biskup gradića Piéna iz svoga dvora i uputi se sam sameat prema jezeru Čepiékome. Domala stigne u neko seoce. Djeca i žene potrčaše k njemu da mu ljube ruku.

To bijahu članovi velike porodice Hrvata, koji se doseliše pred desetak godina s oružjem, kolima i pluzima s dalekoga sjevera na biskupovu zemlju. Sagrađiše Hrvati niske drvene kuće, okaniše se rata i sada mirno žive orući i kopajući zemlju. Njihov starješina ili starosta zove se Djedomir. Slušaju ga braća, sinovi, bratućedi, snaše i nevjeste. On vlada i upravlja tom zadrugom i ne daje, da se njihova imovina dijeli i drobi; svi su u seocu složni kao marne pčele istoga ulišta.

— Kada ću od tebe čuti radosnu vijest. Smiljano? — upita biskup neku stariju, ženu Djedomirovu.

— Oče, sve bi mi starije žene stavile odmah krst na sebe, ali se bojimo Djedomira. Uz njega su skoro svi muškarci i djevojke. Danas su dolje na jezeru i pale žrtvu pred kipom krivoga boga.

Biskup se časak zamisli te udari prema jezeru. Usred zelene poljane na brijegu jezera gorjela je kladara drva, a na njoj žrtva — erna junica. Poganski svećenik ili žrec pjevao je s muškarcima pjesmu u slavu Peruna, boga gromovnika, koji grmi u oblaku i proganja zločestoga Crnoboga i njegove pomoćnike, opake Bjesove. Malo podalje bio je usaden u zemlju drven kip Perunov. Zdepasto tijelo i okrugla glavurda s velikim ustima i očima. Djevojke su igrale okolo oko kipa i pjevajući zvale boga, da im pošalje kišu sadilicu i da ih čuva od Morane, božice zime i smrti. Visoko na grbini Učke gorjela je velika vatra.

Kada biskup stupi među ljude, zamukoše pjesme i kolo se prekinu. Žrec potrči k biskupu i ljutito viknu.

— Idi odavle! Zašto si smutio naše žene govoreći im o nekom novom bogu, koji pusti, da ga ljudi razapnu na križu? Ne diraj u našu staru vjeru! Idi, jer će te Perun, bog Gromovnik, trepet i strah nevjernika, ubiti munjom iz vedra neba . . .

— Ljudi, pustite me da se mjerim s vašim bogom, — reče biskup te uze s kladare goruću granu i udari njome Peruna po licu.

Suho, polugnjilo drvo prasne, i kip počne da gori . . . Žrec i muškarci navališe na biskupa, ali ih zadržā Djedomir i reče: Ako je Perun pravi bog, osvetit će se sam . . .

Kip je dalje gorio, a Hrvati su čekali, da Perunova munja ubije biskupa. Biskup se lati križa, koji mu visio o vratu, i počeo da govori. Govorio im o Bogu pravome i jedinome, o Isusu i njegovim mukama, o smrti na Golgoti i o uskrsnuću. Pričao im o kršćanskim mučenicima, o ljubavi između svih ljudi na ovoj zemlji.

Kada biskup dovrši, kladara bijaše već dogorjela. Perunov je kip bio komad ernoga ugljena i šaka pepela. U očima svih onih ljudi blistaše su suze.

I starosta Djedomir klekne pred križem, što no ga biskup držao u ruci, i reče: — Isus Krist je naš pravi Bog!

Staro i mlado potrča k biskupu i klikne: Isus! Isus!

A stari biskup stupi k vodi, zagradi i poče da škropi onu čeljad govoreći: — Ja vas krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga!

Tako su pokršteni istarski Hrvati prije tisuću i trista godina.

Vladimir Nazor.

Mala junakinja

(Istiniti događaj iz Istre).

Kako će Vam biti poznato, draga djeco, Talijani su odmah po okupaciji Istre, počeli u naše škole uvoditi svoj jezik. U početku učili su nas samo par sati na tjedan talijanski, zatim par dana, pa svaki dan, dok konačno nije njihov jezik zamijenio sasva naš.

Bijaše ipak poteškoća. Naši su se učitelji ustručavali predavati talijanski jezik, ili ako bi predavali činili su to površno. Talijanima nije dakle drugo preostalo, nego da nam dadu svoje učitelje. Tako bijaše i u Opatiji, kamo sam ja išao u školu.

Dobili smo mi u pučkoj školi drugog učitelja. Bog te pitaj od kuda je došao, no nije znao ni riječi naški. Po niskom rastu i crnom licu činilo se, da je iz Kalabrije.

Došao on k nama i stao nas učiti talijanski. Vikao je na nas, zatvarao nas i prijetio se, da će nas baciti iz škole. Razumije se da nam nije bilo po volji. Što smo htjeli?! Bojali smo ga se, kad bi se uzvikao i poervenio kao rajčica. Prozvali smo ga »signor Silenzio« zato, jer bi uvijek kad bi stupio u razred vikao »silenzio, silenzio!« (što znači na našem jeziku: mir!)

Tako nam jednog dana naš »gospodin Silenzio« počeo tumačiti, da mi nismo Hrvati već: Talijano-Hrvati. Tko zna kako si on to utuvio u glavu. Tumačio on nama, pokazivao rukama i vikao da smo: Talijano-Hrvati. Pošao Silenzio od klupe do klupe i pitao svakoga:

— Što si ti?

A mi mu sve u strahu odgovarali da smo Talijano-Hrvati. Što ćete, bijasmo preplašeni.

Došao on tako do jedne male slabunjave djevojčice po imenu Lovorke. Pita on nju kao i nas, razumije se, talijanski:

— Što si ti, Laura?

No ona mu ne odgovori.

— Što si ti? poviče on ljutito.

Lovorka je sveudilj šutila.

— Govori što si? poviče on sav izvan sebe i poerveni u licu kao rak.

A naša Lovorka odgovori kratko i glasno:

— Ja sam Hrvatica!!!

Da ste vidjeli sada našeg učitelja. Sav je pozelenio. Pogledao ju je bijesnim pogledom, zatim je udario rukom, progundjao nešto kroz zube, počeo do stola i zapisao joj drugi red.

Jeste li vidjeli, draga djeco, kako je naša mala Lovorka neustrajivo odgovorila. Ona je svjesna da je Hrvatica — Jugoslavenka i Slavenka.

Budite i vi, djeco, ponosni, kao naša mala djevojčica, da ste Jugoslaveni, pripadnici velikog slavenskog stabla.

Ugledajte se u nju i uzmite je za primjer.

Boris Luznar, Sušak.

Žrtve

Zatekoh ga na granici. Sjedio je na panju tik potoka i plakao. Blijed. Iznemogao. Mršav i prljav. Na njemu sve trošno. Do nogu mu torbica. Prazna. Do nje štap i poderane cijepe.

Približih mu se. Tek se malko lecnuo, pogledao me, a onda i dalje piljio prema istoj strani. Pogdjekad i drhtnuo, duboko uzdahnuo i otirao suze.

— Što ti je, dječaće?

— Ništa.

— Plačeš?

— Da.

— Boli te?

— Ne boli.

— Izgubio si nešto?

— Nisam.

I na sva pitanja kratki odgovori, a onda plač i opet suze i uzdisanje.

— Kaži mi, pomoći ću ti.

— Ne možete! — odreže dječak potišteno pokazjuć želju, da ga ostavim sama u njegovim mislima i u njegovoj tuzi.

— Možda ipak. Ti si još malen, neiskusani, a odrasliji znadu i mogu više.

— Mogu, ali meni ne mogu pomoći.

— Izgubio si roditelje?

— Da.

— Umrli?

— Samo za mene!... Kod tih riječi zarida dječak prislanjajuć obje ruke na srce... Otjerali me...

— Otjerali?... Roditelji?...

— Tudinci... Otjerali me ko psa... Našli mi u džepu molitvenik... Onaj našeg biskupa Dobrile... a u njemu vrpcu... Našu trobojnicu... Stanujemo blizu granice... Bila je kasna večer. Vojnik me šćepao za oba uha i turno preko... Zaklinjao sam ga, da me pusti kući, ali on ni da čuje... Izderao se na mene i uperio mi pušku u prsa... Plakao sam i sazivao roditelje... Nitko me nije čuo. Vjetar je hujao sve jaće, a večernja zvona u našem selu zvonila Pozdrav Gospi... Tužno su zvonila... Ko da plaću... Ko da me zovu...

— I ti se nisi vratio?

— Nisam, ne smijem...

— Tješi se. Doći će roditelji. Potražiće te i kazniti napadaće.

— Neće doći!... Ubili bi ih!...

— Ubili! — začudih se. — Ko to?

— Oni tamo!... Tudinci! — jecao dječak pokazjuć prstićem prema onoj strani, gdje je za Učkom zapadalo sunce ostavljajuć za sobom krvavi kolut na rubovima gore...

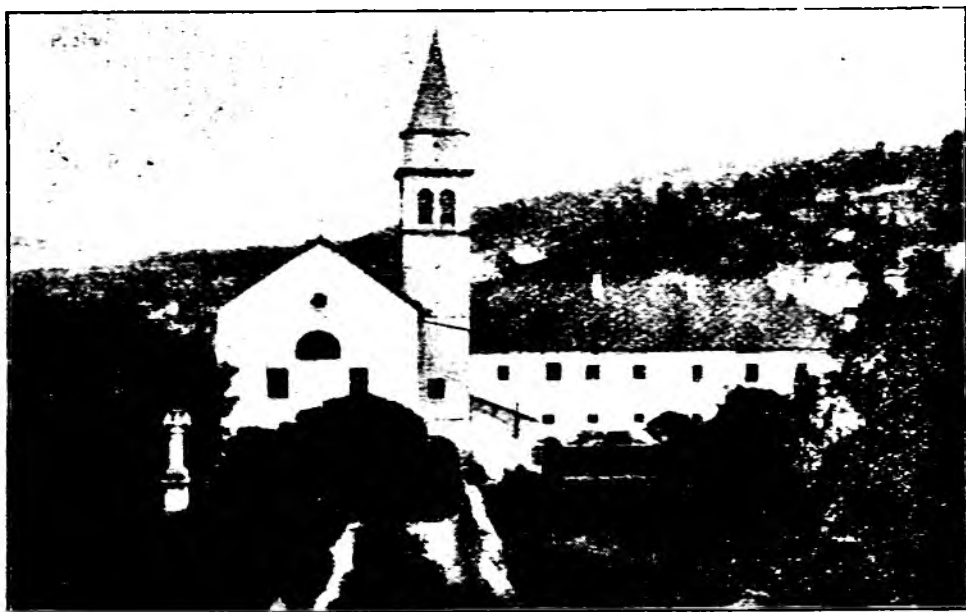
Razumjeh sve!

— Ti ćeš sa mnom, dječāče, — izmucuh satrveno. — Sklonićemo te... A kad poodrasteš, poći ćemo zajedno onamo, da potražimo i utješimo tvoje dobre roditelje i ostale naše ljude... Poći ćemo, zavjeravam ti se!...

Dječak me milo pogledao, a onda mahnuo ručicom prema Učki i uputio sa mnom po tihoj stazici među proevalim jasenima... Jos. A. Kraljić.

Lijepa naša Istra

Ne tvrdimo mi uzalud, da je Istra naša ubavi jedan kutić zemaljskoga raja. Pogledajte samo ovu sliku. U sjeni granatog stabalja, stisnula se crkvice s vitkim tornjićem, a do nje samostan. To je franjevački samostan u Pazinu. U doba, kad je Istra bila bez ijedne naše škole vrijedni su oel franjevci, svi skoro sinovi našega naroda, bili jedini učitelji i širitelji prosvjete u Pazinu i dalekoj mu okolici.

LIJEPA NAŠA ISTRĀ: Franjevački samostan u Pazinu

U tom je samostanu veliki naš biskup Dobrila primio prvu poduku-ovdje mu je bila ubačena u srce prva iskra rodoljublja.

A i svi se mi odrasliji Istrani koji smo polazili škole, dok je još nad Istrom našom sunce sjalo, rado sjećamo tog samostana i trga pred njim. Na tom je istom trgu bila i naša prva hrvatska gimnazija, pa smo za odmora s knjigom u ruci šetali pred tom crkvom, čas zabrinuti zbog ne- naučene zadaće, čas opet objesni i nasmijani.

Danas su naši franjevci i iz ovog samostana istjerani. Dodjoše talijanski fratri. U crkvi se više ne čuje naša riječ, ni naša pjesma.

Prijatelji Malog Istranina

U Zagrebu postoji jedno malo društvo, koje nema mnogo članova, bit će ih najviše trideset, ali koje osobito u posljednje vrijeme, mnogo radi u korist Istre. To se društvo zove Matica hrvatskih kazališnih dobrovoljaca.

Lanjske su godine članovi toga društva prikazivali u kazalištu "Zimsko sunce", dramu iz istarskog narodnoga života, kojom su izazvali tisućama posjetnika, suze na oči, s toliko su osjećaja i topline iznijeli borbe našega naroda u Istri za slatku materinju riječ.

Članovi MHKD s nadarenom istarskom dječom.

Predstavu su morali nekoliko puta ponoviti, jer je narod to tražio. I svaki put, kad su oni predstavljali, bilo je sve više ljudi, koji su došli, da gledaju slike iz naše Istre i pokažu svemu svijetu, kako naš narod ne može da zaboravi svoju otrgnutu istarsku braću.

I drugi su gradovi željeli da vide tu lijepu predstavu, pa su vrijedne glumce pozvali. Među prvima Virovitica, a zatim i rodoljubni Sisak.

Društvo »Hrvatska žena« u Sisku, koje ih je pozvalo, odlučilo je da jedan dio prihoda od te priredbe pokloni istarskoj sirotinji, a jednako je tako i Matica hrv. kazal. dobrovoljaca istodobno zaključila, da će dne 21. studenoga prirediti na spomen otrgnuća Istre od nas rapalsko večer, s ponovnom izvedbom »Zimskog sunca«. Prihod te večeri namijenilo je na predlog našeg urednika g. Radetića u korist onih malih Istrana, koji su morali bježati iz Istre i sklonuli se u Zagreb.

Na Nikolinje, dne 6. o. mj. skupili su se u prostorijama Matice hrv. kazal. dobrovoljaca mnogobrojni mali Istrani. njih 22 na broju, i tamo ih je pročelnik Zbora MHKD gosp. Aleksandar Freudenreich toplo pozdravio kao svoju najdražu istarsku braću, a nato su im vrijedne sestre članice Zbora podijelile darove: svakom djetetu po jedan par lijepih i dobrih cipelica i zamotak slatkiša i kolača. Mali su Istrani bili razdragani a ne manje i njihovi siromašni roditelji.

Mnoga djeca nijesu nažalost mogla sama doći da si preuzmu cipele i darove, jer su bila bosá, pa nijesu mogla sama po toj studeni u grad, jer stanuju daleko izvan grada. Za njih su uzeli darove njihovi roditelji.

Osim toga kupljen je jednom malom istarskom siročetu, kome je prije kratkog vremena umro otac, topli zimski kaput.

U ime nadarenih Istranića, kao i u ime cijele naše Majke Istre sirotice mi se zahvaljujemo vrijednoj braći članovima Matice hrv. kazališnih dobrovoljaca i uvjeravamo ih, da će i naša Istra i sva Njezina nesretna djeca sačuvati na njih u svojim srcima najljepšu uspomenu.

Gubava koza

(Priča iz zapadne Istre.)

Bio davno neki siromašni Čić, kojega je glad morio, kiša bila i sunce peklo. Ništa na svijetu nije imao do jedne koze. Koza ostari, ojalovi i ogubavi. »Ubi to gubavo blago, da nam ne okuži stada, a ti, prosjače, digni nam se s očiju, nek te voda nosi!« vikali su ljudi na siromaha. Jadnik uze kozu i povede je u klanac, da je smakne i ostavi gavranima. Ali se njemu smilova ta tužna životinja, pa je pusti u goru, a on uze štap i torbu, te pode prema moru u Poreštinu. Tamo se kod Valkarina unajmi kod nekoga težaka, da mu čuva ovce. Začudi se Čić, kada vidje, da je njegova koza za njim i da se i sada vuče za njegovim stadom. On je ne potjera, a kada koza ozdravi, pusti je da pase uz njega. Čić je najradije vodio stado na vrhunac nekoga brda. Tu bi koza uvijek legla na neku ploču, i ne bi se odatle makla sve dok je pastir ne bi štapom potjerao. — Jednoga dana kao da su je prikovali o tu ploču; ne će nikako da se digne. Razljuti se Čić, pa digne štap i ošine je; koza se odmakne, štap udari o ploču, a ona puče na četvero. Pastir zine od čuda: pod pločom velika kamenica, a u njoj pusti novac, sve srebro i zlato. Čić dogna mazgu, natovari i otide. Uru daleko od Svetoga Lovreča, gdje je sada selo Medvedici, kupi mnogo zemlje i sazida kuću. Na onome vrhuncu, na mjestu kamenice, sagradi crkvicu Svetoga Andela. Crkvica se porušila ali je ona kamenica i dandanas čitava.

Po zbirci nadučitelja Š. Žiže priredio Vl. Nazor.

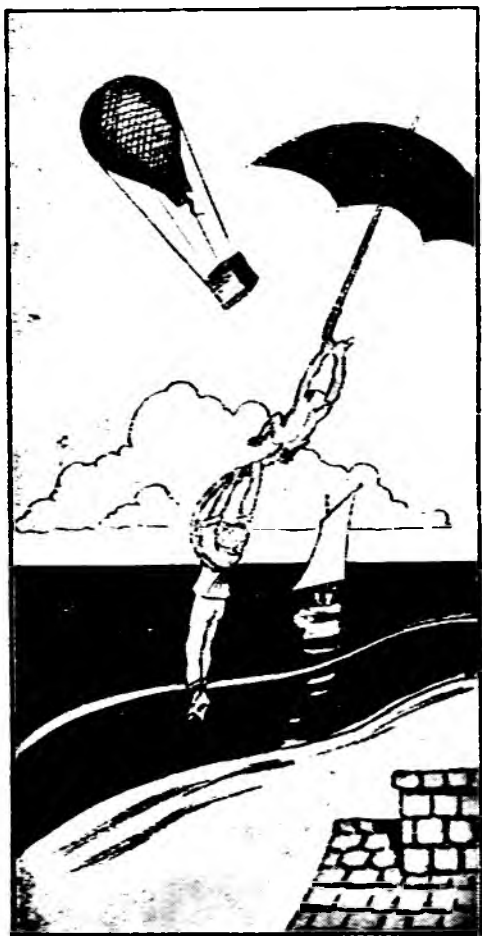
Majmun Klok, mali Jozic i njihove vragolije

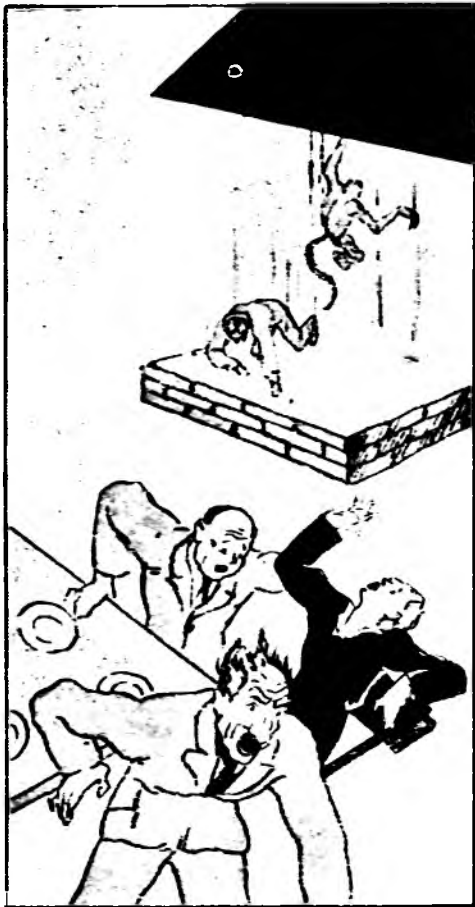

Čuli smo već pustolovinu naših malih junaka. Bježeći pred čika Ilijom popeše se u košaru nekog zrakoplova i odletješe u zrak. Vjetar ih je zanio prema zapadu i kako smo se i nadali ravno prema Italiji nad Istru.

A sad da čujemo, što su sve tamo doživjeli već prve večeri. Bila je velika bura, koja je tjerala balon svom snagom dalje... Već su se približavali moru, koje je bilo silno nemirno i uzburkano i svaki su čas bili u opasnosti, da ih vjetar ne baci u valove, u kojima bi sigurno biti zaglavili. I bili bi zaista nastradali, jer još je samo kratki razmak bio, koji ih je dijelio od bučnih valova, kad ne bi Klok bio odista mudro majmunče. Stao je tražiti po košari ne bi li našao kakav konopac, no nije ga bilo. Umjesto toga našao je nekakav kišobran, koga je valjda kakav stari profesor ostavio u košari balona... Profesori obično zaboravljaju kišobrane.

U tren mu oka sune u glavu pametna misao. Vidio je on nekad kako vojnici skaču iz zrakoplova pomoću nekakvih kišobrana i spuštaju

se polako na zemlju živi i zdravi. Ta baš je u blizini zooškog vrta aerodrom to jest stajalište aeroplana.

Rastvori zato naglo kišobran, obuhvati svojim repom Jožića i skoči iz balona. U najbolji čas, jer vjetar je već bio zanio balon nad more. Oni su neko vrijeme lebdili u zraku, a onda ih vjetar baci nad krovove kuća. Nesreća je htjela da ih je zanio upravo nad jedan otvoreni dimnjak k tome baš nad kuću nekog Talijana, koji se doselio u Istru da tamo gospodari i potalijančuje male istarske Hrvate.

Bums! upadoše naši junaci ravno u dimnjak, pa u oblaku prašine i čadje ravno nasred ognjišta. Talijan se baš gostio kod večere sa svojom obitelji, kad li upadoše u kuhinju naš Klok i Jožić, crni, čadjavi i zadimljeni.

Da vam je bilo vidjeti jurnjave po sobi.

«Aiuto, mamma mia, diavoli, diavoli...» drečali su Talijani, ugledav k tome majmuna Kloka, koji se kreveljio i mahao repom.

Pobjgoše Talijani glavom bez obzira, ostaviše pune zdjele i večeru i ne bi ih svi konopi bili zadržali.

Klok i Jožić samo se pogledali. Klok je onako crn izgledao u istinu ko pravi djavao, potari ga sveti križu!, a ne bijaše ni Jožić mnogo ljepši. Crne mu ruke, crno lice od čadja, a odijelo sve poderano.

Nu kad su vidjeli, kako Talijani pobjgoše stanu se smijati.

Hajde, Klok, da se dobro najedemo, da ne ohladi večera, reče Jožić i sjedne za stol. Klok se popne na naslon stolice, dohvati batak puzana i stane veselo gristi... Stadoše si mastiti bradu sve u šesnaest, dok su Talijani negdje jurili selom u strahu.

Što se je dalje dogodilo čut ćemo drugi put.

Živa knjiga potpisa. U londonskom zoološkom vrtu imaju vodenoga konja, koji je težak dvije tisuće kila. Kako je poznato vodeni konj imade neobično tvrdu kožu, koju jedva može da probije zrna iz puške. Tu osobinu njegove kože izrabili su posjetioci zoološkoga vrta, da urezuju u nju svoje potpise. Na bokovima te orijaške životinje naći ćeš na tisuće potpisa i početnih slova imena i prezimena.

Taj vodeni konj, kome su nadjeli ime Persi, vrlo rado dopušta da mu se ureže u kožu čije god ime. Ali on traži zato naplatu. Kad mu se netko približi on širem rastvori ogromno ždrijelo i traži da mu se dađe nešto hrane. Ako mu nabaviš košaru povrća ili sijena on će mirno pustiti, da mu nožićem urežeš u kožu svoje ime.

I već punih deset godina sabire Persi potpise koje će nositi dok god bude živio, jer nema te spužve, koja bi ih mogla izbrisati.

Kako valja spavati. Liječnici kažu, da je najzdravije spavati ležeći na desnoj strani. Ako čovjek spava na desnoj strani onda lakše i brže probavlja hranu, tako da je već za tri sata nema u želucu. Leži li na lijevoj strani ne može hranu probaviti ni za šest sati. S punim želucom ne može se mirno spavati, zato valja paziti da se čovjek ne najede neposredno prije spavanja.

Kad čovjek legne, najprije mu srce stane polaganije kucati, zatim mu se zaklope oči, sluh mu prestane raditi, a potom se smiri i opip.

Nikada čovjek ne smije odmah skočiti iz kreveta čim se probudi, nego mora dati srcu prilike, da opet stane redovito kucati.

Neki kažu, da je čovjeku dosta spavati 4 do 5 sati dnevno. To ne stoji. Svaki čovjek valja da spava barem šest do osam sati, a netko treba i više. Zdrav čovjek mora da zaspi odmah, najkasnije za 10 minuta otkako je legao.

Izašao je 1. svezak „Istarske knjižnice“, omladinska knjiga SUZE ISTRE od Jos. Kraljića. Na finom papiru, preko 100 stranica, sa 14 slika.

Cijena je knjizi šest dinara.

Naručite odmah!

ZAGONETKE I ODGONETKE

ZAGONETKE

Rebus

Sastavio: Maik Šimović, Hamzić.

š
š T š
š

Konjićev skek

Sastavio Marinko Dražin,
K. Kambelovae

so	či
ko	či
ni	bi
ni	šta

Rebus

Sastavio: Marinko Dražin,
K. Kambelovae

1. $n \begin{matrix} n \\ G \\ n \end{matrix} L^d + \acute{o}$ 2. $VO \frac{1}{2} =$

Skrivačice

Sastavila: Zlata Flego, Bođnja
Istrgala sam Mariici stranice knjige.
(Koji je kraj naše Domovine sakri-
ven u ovoj rečenici?)

ZAGONETNO IME

Sastavio: Luka Grgurević, Zagreb

Što čita ova djevojka?

KRALJEV HOD

Sastavio: Luka Grgurević, Zagreb

	K	E	U	T	P	
	J	U	J	Č	E	
I	T	T	J	M	L	A
	A	L	I	N	I	
	S	A	T	N	R	

Dobre razmještena slova daju opomenu našim malim prijateljima.

ODGONETKE

zagonetaka u 3. broju.

Ispunjalca:

Ljudevit Gaj

Skrivačice:

1.) Split, 2.) Zagreb, 3.) Kotor.

Isppravno su riješili zagonetke u 3. broju: Marija Frančišković, Kame-
nar Marin M. Jerkunica, K. Sućurac; Marinko Dražin, K. Kambelovae;
Nikola Cuculić, Sušak; Grgurević Luka i Anto, Zagreb; Srdjan Grubišić,
Draž; Jevica Bedročić, Šibenik; Ljubica Juriša, Bjelevar.

MALI ISTRANIN

Za Istru!

Istra! Nezaboravna majka naša, iz čijeg nas je toplog krila otrgnula, kruta i neumoljiva sudbina, da nas razbaca po svim kutevima kugle zemaljske! Ubava domaja, u kojoj ugledasmo po prvi puta svijetlo svijeta, proživjesmo najsretnije dane djetinjstva, zagrijasmo se prvim poletnim idealima i osjetismo prvi mladenački zanos. Imade li ljepšeg, sladjeg i privlačivijeg imena, oko kojega bi se bili mogli s većom ljubavlju i toplijim osjećajima okupiti, no oko imena Njezinoga?

Svijetlo ovo ime vodilo je naše oće kroz sve bure, kroz sve oluje, preko svih zapreka, koje im stavljahu na put.

Danas, kad je sve porušeno, sve satrvano, valja počinjati iz nova. I opet valja početi u svako selo, pokucati na svačija vrata, probuditi zamrle i uspavane osjećaje svačijeg srca diljem lijepe Domovine naše. Narod, širom čitavoga slavenskoga juga, ne će nas odbiti, on će nas razumjeti. Ta ime Istre patnice, njemu je svetinja. I kad budemo imali za sobom nepregledne vojske silnih milijuna ovdješnjega naroda, bit ćemo snaga, a, i te kakova snaga.. Sami po sebi, Istrani ni u Jugoslaviji ni izvan nje ne predstavljamo ništa. Samo u zajednici s čitavim ostalim narodom čiji smo sastavni

dio, krv njegove krvi, meso njegova mesa, bit ćemo snaga. Jedno smo s ovim narodom i svako separiranje od njega znači slabljenje naših sila...

Moramo dakle početi u narod, prodrijeti među ovdješnju braću i upoznati je sa sudbinom naše Istre, svetinje njihove i naše, zainteresirati ih za nesretnu djecu Njezinu.

Svi naši pokušaji, koji su išli drugim putem doživjeli su neuspjeh. — Nije poznata narodu ovom sudbina naše braće dolje, a ni teška sudbina nas tisuća i tisuća Istrana, koji dodjosemo u slobodnu Domovinu, da nas prigri i prehrani do boljih vremena, a lutamo naprotiv gladni i besposleni, tražeći rada, zarade i kruha, ali ga ne nalazimo.. Kad nas narod ovaj upozna, ALI PO NAŠOJ ČESTITOSTI, PO NAŠEM POŠTENJU, mi ćemo biti spaseni. Jer ovaj je narod toliko puta dokazao, da Istru napaćenu i istarsku svoju braću, ne misli napustiti, dokazao je, da je pripravan, da i posljednji zalogaj kruha s nama podijeli.

U narod dakle, otvorena i čista srca, bez mešetarenja, bez spletkarenja ili — sačuvaj Bože — pokušavanja unovčavanja našega patriotizma...

Najveći je uspjeh u tom predranju u narod pokazao dosad ovaj skoro nevidljivi i nepoznati listić.

naš dragi »Mali Istranin«. Njegova naklada od preko jedanaest hiljada i barem pet puta toliko čitatelja, premašuje sve naklade sličnih listova. Znak, da Istra nije zaboravljena, nije napuštena. Srca stotina i stotina tisuća male slobodne braće, zanose se imenom Istre... List zalazi u svako, pa i najzabitnije selo, budi uspaljuje i podžize nove generacije. Jednako u onom malom zapuštenom bosanskom selu, kaošto u Čačku, gdje se čitava mala vojska gimnazijalaca oduševljuje... U Idjošu u Banatu, kao i u Podvežicama nad Sušakom, pa sve tamo do Vladimira kraj Starog Bara u Crnojgori, plejade junačke djece, pjevaju s ushitom i zanosom o Istri i malim zarobljenim Istranima, uče na pamet istarske pjesme, deklamiraju ih i recitiraju, iskazujuć se pred roditeljima.

Mislimo da nema boljeg puta da prodremo u narod, nego li da se poslužimo u svom radu za Istru tim zanosnim malim pionirima.. Mi ćemo im u svakom broju, njima toli omiljelog »Malog Istranina«, priložiti i nekoliko ozbiljnih riječi, za njihovu odrasliju braću, za njihove roditelje i ukućane.

»Evo, tata, i ja ću da Tebi nešto poklonim, hoću da i Ti čuješ glas naše Istre...«

Tako će reći dijete i ponosno pružiti ocu list. Otac će ga primiti, ogledati, prolistati, ponešto iz njega i pročitati i... zamisliti se. U njegovoj će duši zabrujati davno uspavani akordi nekadašnjih spominjanja. Topit će se kora briga i muka životnih, koja mu je oblijepila srce. I sjetit će se. »Jest, jest! draga naša Istra, nesretna naša Istarska braća... I ja sam se nekad zanosio njome, kaošto se

danas ovo moje drago malo čedo zanosi. I ja sam sanjario o Njenim ljepšim danima, o Njenoj slobodi i otkidao od ustiju novčić da ga ubacim u škrabicu Družbe...«

I radjat će se nova ljubav. Stvarati nove odluke...

A te će biti samo na našu korist.

To bijaše glavni razlog da pokrenemo ovaj prilog za odrasle. Bilo u sto dobrih časa! Na sreću naše Istre, ljubav do koje nas JEDINA vodi.

ERNEST RADETIĆ

Sretan Božić!

Božić! Lijepo nam bijaše nekoć u te svete dane pune djetinjih radosti. Sve se spremalo, čistilo i redilo. Na zadimljenim gredama pod drevnim krovovima naših istarskih domova, visjeli su već čitavi nizovi nadjevenih kobasica, sušili se pršuti, caklila osoljena slanina.

A mi smo se živahni i vedri zadovoljno oblizavali, zirkajući na mrs pod gredama ili pomno prateći svaki kret starih bakica i blagih nonića, sve pazeći što to negdje u svoju bršljivu škrinju spremaju. Znali smo svim ćemo time omastiti u glavnome mi bradu. Bit će jabuka, bit badema, oraha i naranča.

Na Badnjak stari se je župnik već zarana otputio u pratnji erkovnjaka od sela do sela, po cijeloj župi, zalazeći pod svačiji krov, da nazove svom subratu, napaćenom istarskom kmetu, mir Gospodnji, mir Kristov. Slavu Bogu na visini, a mir ljudima, koji su dobre volje na zemlji.

S poštovanjem smo ljubili časnome starcu ruke. Ta bio je sveta

duša, naš učitelj, savjetnik i zagovornik, otac.

Kroz cijeli se dan nije odlazilo u polje. Vršljalo se oko kuće, ponešto radilo, da čovjek baš ne bude besposlen i postilo cijeli dan.

A na večer, badnjaci, svečana večera, pucanje iz kubura. Zatim ponoćka, najsvečaniji časovi svih božićnih blagdana. Radjanje Spasa, Krista, Boga živoga.

Duge povorke naroda, na svim stazama, na svim putevima, koji su iz raznih sela vodili k crkvi na vrhu. A u crkvi more svijetla, sve blješti i sjaji, napose oko jasiica, uz koje se okupila nemirna djeca, zažarenih obrazića, kriješćih se očica...

Narod zanesen, raznježen, dobar i mekan, kako može da bude dobar samo onaj naš čestiti i poštenu istarski seljak, tvrd i neslomiv, ali blage čudi i zlatne duše, pune plemenštine...

I kad su zabrujale orgulje nešto kao da se otkinulo iz grudiju tih ljudi, provalilo i prolomilo.

»Slava va višnjih Bogu«..., kliknuo bi starina svećenik, »rodio se milijune godina očekivani Spasitelj svijeta...«

Iz tisuća grla izvila se poput silnoga vala dugo zadržavana stara i prastara pjesma naša:

»U sej vrime godišća,
mir se svitu navišća,
porodjenje Ditića
od Dvice Marije...«

Sitni se djetinji glasovi mijesali s dubokim zvucima muškarčinskih basova, ispreplitali se s baršunasto-mekanim titrajima glasova majki i sestara i orili, orili pod svodovljem stare crkve, brujeći poput angjeoskih zborova ..

Vani se vedro nebo smiješilo. Zvijezdice su na njem veselo treperile, dajući slavu Bogu, koji se u taj čas u dušama svega onoga dobrog naroda rodio.

Lijepo je tad bilo u Istri našoj. Bijaše nam tada svima: sretan Božić...

Danas je tamo tužno. Mali su Istrani snuždeni, veliki teško pogubljeni. Pod gredama ne više više pršuti, ni nizovi nadjevenih kobasica... Na »lisnicama« se ne cackle masni sirovi. Ne spremaju se svečani badnjaci.. Sa zebnjom se u srcu iščekuje hladan Božić. u brizi, gdje da se nasmogne šaka kukuruznog brašna, da bude bar na Božić u kući komad suhe palente... Glad je, glad velika dolje. Glad duša, ali i tijela..

Nema više časnog starine župnika, da obidje selo i ponese u opustjele domove blagoslov Gospodnji, mir Kristov. Zamuknula je naša pjesma, ne odzvanja više pod svodovljem drevnih crkva zanosno naše: »U sej vrime godišća.«

Prazne su crkve i hladne. Na oltarima se Božjim vrti stranae pjevajući u ledenu prazninu neke »glorie«, neke »Gesu bambine«, koje crkve naše ne bijahu navikle slušati. Pjeva i odgovara si sam.

Slomljen i snužden, seljak se naš povukao u svoj dom. Djeca su pokunjena i tiha... Nema više pravog Božića...

A što možemo danas mi drugo, nego da im iz svega srca, iz sve duše zaželimo, da bi im bilo bolje, da bi im bilo bar onako, kako im je nekad bilo.

I da bi im zajedno s nama bio zaista:

Sretan Božić!

Fra Kazimir B.

ISTRA

U nasjevernijem dijelu plavoga Jadrana pružio se u more u obliku šiljastog trokuta s dvjema obojano razvedenim stranicama maleni poluotok — Istra. Na evropskom kontinentu, nema mu, što se tiče raznolikosti bogate flore i ugodne klime, nigdje premca. Na otocima i uz žale, što mu ih oplakuju vječno nemirni morski vali, buji i cvate najraznovrsnija južnjačka vegetacija, koja se postepeno, što se većma čovjek ndaljuje od mora izmjenjuje s drugom, isprva sredozemskom, zatim baltičkom i konačno pravom alpinskom. A sve to na jednom uzanom teritoriju, čija prostornost i duljina svih granica zajedno, sa svim zaljevima i neobično bogato razvedenom obalom, zaprema tek nekih 700 kilometara.

Uz morsku se obalu prostriješe gajevi lješnjaka i badema, smokava, trešanja i oraha, sivi maslinici melankoličnog izgleda, a za njima sve većma prema unutrašnjosti rodni vinogradi, koji se izmjenjuju s oranicama na kojima se lelija klasje zlatnoga žita. Gorska kosa kamenitih visoravni, koje se prostiru od Trsta sve do istočne istarske obale pusta je Čičarija, kamen sam, ali i on prepun romantike sa svojim provahjama, klancima i gudurama i bezbrojnim podzemnim špiljama, koje su prava čudovišta i remek djela nevidljivih ruku majke prirode. A dalje na sjeveru šume, nepregledne, neprohodne šume, koje se jako, prije no što ih je zatro nasilnik sa zapada Mlečanin, prostirahu duboko u unutrašnjost Istre i pokrivahu danas ogoljeni Kras.

Podneblje je u ubavom tonu kutiću zemaljskoga raja blago i toplo. Napose na otocima i uz obalu vegetacija je potpunoma južnjačka: uljika, smokva, lovor i pitomi kesten rastu na sve strane. — Prolaze godine i godine, a da na otocima navlastito na Lošinju ne padne ni jedne pahuljice snijega, a pane li kojim slučajem to ga za nekoliko sati nestane. Kroz čitavu se godinu izmjenjuju dva stalna vjetra: vlažni i topli široko, te studena i suha bura. Tako uz more. Duboko u unutrašnjosti, napose pak gore na Krasu klima je drukčija: zima je vrlo hladna i nerijetko biva popraćena jakim snijegom, proljeće su i jesen dosta kratki, a ljeto je suho i usijano. Općenito je, jednako u primorskim, kao i u gorovitim krajevima, neobično dugačko ljeto i zima, dok su proljeće i jesen kratki i bez ikakvog postepenog prelaza u ljeto odnosno zimu. Zbog toga je i čitava vegetacija Istre prilagođena tim malo neobičnim atmosferskim prilikama, te izuzev one savim južnjačke odnosno sasvim alpske krajeve prevladava tzv. neutralna specijalno naša istarska flora, za koju je čestoput teško odrediti u koju vrstu spada, da li u sredozemsku ili baltičku.

Po svojoj flori, po svojoj fauni, po plodnosti rodne zemlje i prirodnom svom bogatstvu Istra nije pasivna. Ona to u pradavna vremena nije bila, nije bila ni kasnije u povijesti, kadgod se samostalnije i slobodnije mogla razviti. Samo što joj je na žalost sudbina dosudila, da uvijek osjeća nad sobom snagu gordog izrabliivača, gospodara, koji ju nije milovao. Prvim je gospodarima starim Istranima bila dobrom majkom i

njena su djeca bila bogato opskrbljena. Ali tada su provalili sa zapad nasilni rimski orlovi, uništili joj slobodu i odnijeli iz nje sva bogatstva, koja je marni i radišan narod starih Istrana, stoljećina nagomilavao. Rimski su legionari našli zemlju bogatu i plodnu i bacili se na njeno iscrpljivanje i iskorištavanje. Slovila je tada kao jedna od najljepših i najbogatijih rimskih pokrajina. I što je većma moć rimskih upravljača jenjavala to je pokrajina bolje cvala. Kad se rimska snaga raspala i carstvo rastočilo Istra se bila ubrzo popela na vrhunac svoga bogatstva.

Nakon propasti gospodarice Istre, rimske Akvileje, a pod gospodstvom gotskim, Istra je procvatela kao nikad prije. »Uz more se ljeskahu mramorne palače i bogati ljetnikovci, nalik na zrnje bisera nanizano oko glave krasne žene... pokrajina je zasađena uljikama, plodnim poljanama, urešena lozama, ima tri rijeke upravo zavidne plodnosti — i zato ju se s pravom naziva sretnom njivom ravenskom, smočnicom kraljevskoga dvora, ugodnim i blaženim ljetovalištem radi divnog podneblja, koje se širi sve tamo na sjever...« (Kasiodorov edikt istarskim provincijalima, god. 538. knj. 22.).

U to su se nekako vrijeme naselili u nju i djedovi naši. Kako li je čudno uzbuđenje proželo negdje srca predaka naših, kad su nakon višemjesečnog lutanja po panonskim nizinama dolazeći sa hladnog Baltika, šumovitih Karpata i vijugave Visle ugledali najjednoć pred sobom — more. Nepreglednu množinu tamne zelenkastomodre vode, kojoj se ne vidi kraja i u kojoj se sunce svake ve-

čeri gasi. — Onaj dio mnoštvu, koji se uputio današnjom Slovenijom, prešao gorske kose istočnih Alpa i spustio se u Istru, kako li je negdje iznenaden stao na čičarijskim visoravnima i na ponosnoj Učki gori, zaslijepljen ljepotom zemlje... Daleko dolje do mora zelenile se — spuštajući se poput visećih vrtova u obliku prostраниh stepenica, tamnozeleno šume, rodni vinogradi, sivi maslinici i plodne ravnice, orubljene širokom crtom nepreglednog mora koje se ljeskalo u svih sedam duginih boja, zapremajući tri četvrtine obzorja.

A dolje odmah pod nogama puče im plavi Kvarner s bisernim nizom otoka i otočića, gubeći se u daljini sljubljen s jasnim plavetilo južnoga vedrog neba. Na istoku mu se bijele i svjetlucaju na suncu kamenite stijene gologa Velebita, a pod Učkom nepregledne crne šume kestena i lovora.

Očarani time, vode njihovi, župani i plemenski prvaci stadoše i rekoše: tu smo i tu ostajemo! Poput kipuće lave spustiše se niz obronke, preplaviše zemlju od mora do mora, rastjeraše ostatke nekadašnje degenerirane i rastočene kulture, koja se stisnula među zidine gradova uz obalu i zagospodovaše zemljom. Razmaženi ostaci nekadašnjih rimskih gospodara izvirkivahu negdje drhtureći za visokim zidovima, oklopljeni željezom i blistavim šljemovima, i čudahu se novim tim plavokosim došljacima sa hladnoga sjevera, kako se golih rutavih prsiju izloženi vjetru i žarkom južnom suncu upiru na svoje omašne sjekire i teške buzdovane, s tamburama obješenim preko leđa. Bio je to novi rod, svjež još, mlad i neiscr-

ljen, nezaražen civilizacijom, koja je ubijala bistrinu uma i svježinu prirode, — rod nas Hrvata, koji je imao da na toj lijepoj grudi zemlje osnuje novu domovinu.

I osnova ju i izdrža topeći zemlju znojem i krvlju, evo ravnih trinaest stotina godina. Ne istrijebiše ga sva kasnija nasilja, ne odrodiše sva prokušana sredstva starostavne latinske civilizacije. Pito ma je njegova i djetinjski naivna slavenska duša ostala do dana današnjega ista: mirna i radišna, ljubazna i lakovjerna, gostoljubiva i plemenita, ali stalna i izdržljiva, i nadasve ponosna, kao što bijaše prije tisuću i toliko godina — prožeta do u najsitniji atom svoga bića ljubavlju do one grude zemlje koja ga je rodila i s kojom se srasao...

Obradivana i pažena s ljubavlju, kakvu samo naš čovjek može da posveti zemlji, koja ga hrani, Istra je ponovno procvatala nakon avarsko-hunskih pustošenja.. Ali na žalost došao je opet sa zapada tudinac, nasljednik nekadašnjih osvajača, narod, koji nije znao koliko je blago u znojem natopljenoj zemlji, narod trgovaca, lisaca, pljačkaša i izrabljivača, koji je Istru upropastio, svukao do gola. I nikad se valjda ta nekad toli bogata zemlja nije nalazila u jadnijem i bijednijem stanju, nego li pod konac mletačkoga gospodstva. Tek što je taj stoljetni krvnik i jakrep, koji je vijekovima sisao krv zemlje i napaćenog našeg naroda, propao, Istra se oporavila i nanovo procvatala. I što se je većma oslobadala ostataka starih mletačkih kolonista iz primorskih gradova, talijanskih lihvara, to je većma napredovala u blagostanju. Narod se opet osovio na vlastite

noge i Istra je pred svjetskim ratom evala...

Sudbini se je kobnoj prohtjelo, da sunčana Istra i opet bude jaganjac žrtveni... Po treći je puta napao na nju uvijek isti stoljetni čak i tisućljetni dušmanin sa zapada, tudinac »zemljelačen«, kako reče neumrli naš Gregorčič i sapeju. Njeno je blagostanje propalo. Dostojan potomak rimskih ugnjetavača i mletačkih jakrepa došao je, ne da tu lijepu pokrajinu pridigne, nego da ju opljačka, iscrpi i isiše. Narod je to doista zemljelačen, narod izgladnjen i siromašan, koji je Istru u deset ovih godina potpunoma upropastio i oglodao do kosti i narod naš doveo u stanje, u kakvom se nalazio za njegovih predaka Mlečana, u stanje ropstva duševnog i tjelesnog. bacio ga na prosjački štap.

Ovaj prilog za odrasle stoji 1.— Din., odnosno za cijelu godinu Din 12.— Povjerenici, koji raspakavaju »Malog Istranina« dobivaju ovaj prilog besplatno.

Prilažemo čekovne uplatnice i molimo svakoga, koji ga misli zadržati da nam doznači pretplatu. Tko još nije poslao pretplatu za »Mali Istranin« može je istom uplatnicom doznačiti.

Molimo svakoga da izvrši što prije svoju dužnost.

**Znaj, djeca tvoja da su samog neba,
Za osvetnike da odgojiš plod:
Ta sad il nikad značajeva treba
Taj izmučeni i nesretni rod!**

S. S. Kranjčević

Franina i Jurina

Franina: A di si mi ti, Jure moj, toliko vrimenta. Ter san jur mislija da si nidi umra.

Jurina: Ni čuda ni falilo. Zapri me u niki kašetin, u kojemu malo da se nis zagušija.

* Istranima nije potrebno tumačiti, tko su Franina i Jurina. Ovdješnjoj braći bit će manje poznati. U prvoj hrvatskoj novini u Istri, »Našoj Slozi«, oglasili su se odmah na početku, pučkim narječjem. Obično bi se s dvije, tri, riječi dotakli prilika u pojedinom istarskom mjestu ili selu očesali se o kojeg »šarenjaka« ili otvorenog neprijatelja našega naroda. Bili su to pravi narodni filozofi, čije je mudrovanje toliko oduševljavalo naš istarski seljački puk, da ni kasnije kad se broj naših listova pomnožio, narod nijednu novinu nije smatrao pravom, ako nije imala svog Franinu i Jurinu.

Ni mi danas ne bi bili pravim istarskim listom, kad ne bi imali svog Franinu i Jurinu.

Franina: Daj vamo ruku: i meni se je to zgodalo! Rekli su mi da san staro brundalo, koji san prid pedeset lit, dokle san bija mladić morebiti ništo i značija. Danas da su druga vrimenta. Mladi ljudi, druge ideje, ništo novoga, ča ruši sve staro, sve bršljivo. Z drugima besidami; Frane i Jure na sufit. Prežu tabaka, pak spati.

Jurina: Lipo! Zabili su, ča su njen njihovi Franina i Jurina učinili u uvih zadnjih osandeset lit. Koliko mudrih besid njen rekli, ča su njen i kako poslužile u življenju.

Franina: Zaman! Franina i Jurina žive. I živiti te, dokle bude zadnjega Istrijanca na svitu. Se razumi, unega poštenega, ča će znati poštivati svoju prošlost, svoje starije, svoju povist, koja je bila jena od najlipljih stranic našega naroda u Istri.

Jurina: Je! A čuda i čuda su tih stranic lipih i svitlih napisali Franina i Jurina, ti njihovi dobri duhi, ča su hi osandeset lit vodili, kako malu dicu, odkad bi prohodili, pak sve do groba.

Franina: Danas smo malo govorili. A i bolje malo besid, a već dela. Pojmo zato na delo. Zbogon Jure!

Jurina: Zbogon Frane, moj stari i pošteni Istrijanče!

**Ašće zabudu tebe, Istrija,
Zabvena budi desnica moja.**

(Po pa. 136.)

Glavu dajem, al Istre ne dajem.

(Po Hajduk - Veljku).

Prevratni dani u Puli 1918. godine

(Neka zapamćenja jednog od članova tadašnjeg Narodnog Vijeća u Puli).

Mjeseca oktobra 1918., kad je na solunskoj fronti bila poražena armada centralnih vlasti, ciknula je zora i za Slavenstva. Ideja Jugoslavenstva konačno se utjelovila.

Trzavice a.-u. carstva, koje se već dugo vremena raspadalo, osjećale su se mnogo ranije. A tajno je rovanjenje trajalo cijelo vrijeme rata.

Ali od toga momenta naprijed nastupila je i u unutarnjosti živa, otvorena, pozitivna akcija. Za Pulu bila je konkretizovana u kući Dra Krmpotića, gdje smo imali neprestane dodire sa slavenskim oficirima. Te kuće danas više nema, zapravo ima, ali samo četiri zida, pocrnjela od požara. Glavne osobe: stari, ali žilavi Josip Krmpotić, njegov sin dr. Marijo, idealista, pun dobrih ideja; dr. Ivo Zucccon, trijezan i praktičan; Lacko Križ, Baselli, nemorni Stari, okretni novinar Mirković i mnogi drugi. Ko se sjeća svih imena?

Mislim da je bilo 21. oktobra, kad smo imali u kući Lacka Križa ključni sastanak sa nekim slavenskim oficirima ratne mornarice. S naše strane sam kućegazda, dr. Krmpotić, dr. Skaljer i ja, a sa strane oficirstva tada fregatni kapetan Koch, liječnik dr. Korenčanin, dr. Jug i još jedan ili dva oficira, čija mi imena nisu više poznata. Unutarnjim otvorenim nastupom trebalo je pospješiti raspadanje monarhije, koja se na drugim frontama još čvrsto držala, trebalo je težnjama iznutra dati konkretni oblik, da podjarmljeni narodi prije dodju do željene slobode. Da je pri tome moralo biti i žrtava, razboritijim medju nama bilo je jasno. Pula, ta golema kazarna bila je moguće najtvrdja kost. Ali i ovdje su duge patnje i ideali, koji su svakome lebdili pred očima, učinili svakoga Slavena la-

vom. Režim Horthyja, komandanta ratnog brodogradila, zagnježenog neprijatelja svih Slavena, učinio je svoje i kod onih, koji su bili inače ostali nehajni.

Zaključak tog sastanka bio je, da se silom osvoji vrhovna komanda nad kopnenim i pomorskim silama. Slavenski oficiri bili su s nama, dok su se Nijemci i Mađžari bojali. Momčad se također izjavila za nas osim Nijemaca i Mađžara, koji su samo jedno tražili: da čina prije odu svojim kućama.

U Narodnom Domu održala se ona velika skupština, moguće najveća, što je Pula pamti. Za dan se više ne sjećam. Bit će da je to bilo 26. ili 28. oktobra. Sve što je bilo jugoslovensko iz grada i iz okolice, taj dan je dohrtilo u Narodni Dom. I pojedini brodovi i vojničke formacije odaslale su svoje delegate. Neopisivim ushićenjem obrazovao se odbor, u kojem su bile porazdijeljene pojedine funkcije: komesarijat za vojničke stvari, za prehranu, za pravosudje, za narodno zdravlje, za školstvo itd. Koji je referat meni dodijeljen, ne znam više; mislim politička uprava. Odbor se proglasio Narodnim Vijećem.

Vlasti su bile nemoćne, paralizovane slabim vijestima, koje su počele dolaziti i sa drugih fronta.

Tada je bio na čelu lučkog admirallata (Hafenadmiralat) admiral Ciccoli, a flotom je komandovao admiral Horthy. Tvrđavnim komesarom bio je barun Hohenbruck, koji je imao političku upravu u području cijele južne Istre, od Kanfanara dolje, pa i na otocima.

Na zajedničkoj sjednici u općinskoj vijećnici u Puli bio sam ja odredjen, da preuzmem mjesto tvrđavnog komesara, i time mjesto baruna Hohenbrucka, a kao zamjenik bio mi je dodijeljen pok. sudski savjetnik Petrić.

dobar, pošten i ispravan čovjek. Na čelo općine bio je postavljen notar dr. Dominik Stanich, a kao zamjenik mu je bio dodijeljen dr. Ivo Zuccon. Vrhovnim komandantom mornarice bio je postavljen admiral Koch.

30. oktobra pripravljali smo navalu na Hafenamiralat. Uveče opkolili su naši vojnici — svi Jugoslaveni i Česi — u potpunoj ratnoj opremi Hafenamiralat,

položaja i da sva vlast predje u naše ruke. Otišli smo, a trupe su još tamo ostale.

One iste noći, bilo je već oko 2 sata, uputio sam se sa dr. Stanichem u stau baruna Hohenbrucka, koji se je bez ikakvog otpora uklonio sa svoje vlasti.

Rano ujutro pošli smo na dreadnought »Viribus Unitis«, na kojem se je

Prevratni dani u Puli: Momenat, kad je na kasarni ratne mornarice zavijorila hrvatska zastava.

miralat, u kojem se je nalazio admiral Ciccoli sa svojim štabom, pa nije nitko više smio da ostavi admiralat. To se je dogodilo već oko 9 sati uveče. Mi smo pošli da pregovaramo o predaji. Kod jednog kraja oko velikog ovalnog stola sjedili su admiral Ciccoli i njegov štab. Kod drugog kraja sjedili su naši delegati, zajedno sa italijanskim. Tamo su bili dr. Skaljer, dr. Stanich, dr. Krmpotić, Talatin, prof. Bonmassar i drugi. Admirala Horthyja nije bilo; on je sjedio na brodu nazvanom »Viribus Unitis«. Pročitao sam izjavu, koju je Ciccoli imao da potpiše, ali on to nije htio da učini. Nato sam konstatovao, da se situacija revolucije smatramo gospodarima

nalazio admiral Horthy. Bilo nas je pet, a sa Rijeke bili su došli opet tri, medju njima Bukšeg i Tresić-Pavičić. U velikom salonu nalazio se admiral Horthy sa komandantima pojedinih eskadara (bilo ih je, čini mi se, četiri). Horthy je bio blijed. Potpisao je protokol, što sam ga ja bio sastavio, i koj smo mi u žurbi samo letimice pregledali. Odrunile mu se suze niz obraz. On je odmah stao da posprema svoju prtljagu te je već onaj isti dan otputovao. To mu je spasilo život, jer je dvadeset i dva sata nakon toga onaj ponorni brod, koji je nosio kao ime devizu habsburške monarhije, bio na dnu mora. Propao je zajedno sa monarhijom.

31. oktobra se je u gradu sve to više širila nervoznost. Uvjerjenje, da to neizvjesno stanje ne može dugo da traje, uzrujavalo je narod u očekivanju budućih događaja. U arsenalu i na brodovima su se stvarali sovjeti mornara i radnika. Više nisu komandirali na brodovima samo oficiri, nego s njima i sovjeti. Osim toga je svako naredjenje moralo da bude odobreno sa strane sovjeta. Ista stvar bila je i u arsenalu. Jedini još su bili Jugosloveni i Česi, koji su se na brodovima držali reda i rada i obavljali službu za svu drugu momčad.

Uveče obdržavala se u Krmpotičevoj kući sjednica. Položaj je bio očajan, u gradu sve manje životnih namirnica. Na željeznicama bi bili pokrali i vagona, a kamoli ne živežne namirnice. A kad nema hrane, kako je moguće držati red u gradu?

Komesar za prehranu je na onoj sjednici izjavio, da ima vrlo malo živeža, možda samo za 10 do 15 dana.

Dana 1. novembra kanio sam baš la legnem, bilo je to oko 6 sati ujutru, kad najedamput velika detonacija. »Viribus Unitis« miniran. S njime je potonulo 600 mornara i sam komandant Janko Vuković, koga smo bili onu istu noć imenovali i koji je samo tri sata prije potonuća nastupio svoju dužnost.

U 11 sati istog dana nastala je nova panika, kakva smo vrlo rijetko doživjeli u Puli. Bio sam baš na prozoru kuće kad vidim, kako sve trči i viče: »Vallelunga gori!« (Vallelunga je velika barutana u neposrednoj blizini Pule, a bilo je u njoj toliko baruta, koliko je dostatno, da se jednom eksplozijom cijeli grad poruši. Godine 1915. imali smo eksploziju jednoga samoga magazina, ali ni onda nije ostala skoro nijedna kuća neoštećena.) U tren oka bile su sve ulice prazne. U kući također nije bilo nikoga, sve je pobjeglo. Ostao sam sâm. Kuću nisam htio da

ostavim, nego, čekajući smrt, čitao saia. Prošle dvije i tri ure, eksplozije nema. Poslije podne su se svi polagano vraćali. Atentat se nije bio posrećio.

Ovi su događaji ponukali druge, da još onaj isti dan u popodnevnim urama pošalju radiogram Antanti u Pariz. Oko 6 sati bila je skupna sjednica, na kojoj je baš radi toga došlo do burnih prizora između italijanskog komitea i Narodnog Vijeća.

Osjećao sam sve više i više, kako se uzrujana rulja pripravlja na izgrede. Vojnici su bili otvorili zatvore i ispustili sve uapšenike, među njima i teške zločince, ubojice i tatove, koji su međutim slobodno plandovali po gradu. Uveče smo poslali depešu admiralu Thaonu de Revelu, tražeći od njega pogovor. Stigao je odgovor, nek se 2. nadjemo s torpiljarkom usred Jadranskog mora između Pule i Venecije.

Dne 2. rano otišli smo trojica: kapetan Milinković, dr. Krmpotić i ja. Na odredjenom mjestu našli smo italijansku torpiljarku, a na njoj pukovnik Alessandro Ciano, oficir u generalnom štabu Thaona de Revela. Pokazali smo svoje punomoći i srdačno se pozdravili. Pukovnik Ciano nije još ništa znao o prevratu u Puli. Sastavili smo protokol, jedan je pisao on, drugi ja, kojim smo utanačili lokalno primirje. Tražili smo i slobodu kretanja na moru, ali to je ostalo in suspenso.

Vrativši se opet u Pulu, našli smo brzojav potpisan od House-a, Lloyd Georgea, Orlanda i Poincaréa. Bio je to poziv da se ratno brodogradnja otpremi na otok Krk. Stvar je bila neizvedjiva, jer više nije bilo toliko mornara po brodovima, da bi se moglo manevrisati.

Dne 5. novembra su italijanske trupe bile pred Pulom. Admiral Umberto Cagni najavio je svoj dolazak sa strane mora. Došao je sa šalupom. Pjesnik Sem Benelli je prvi skočio na kopno i tak-

nuo zemlju Istre. Za njim Cagni i njegov štab. U istoj dvorani, gdje smo 6 dana prije svrgnuli austrijske oficire, okolo istog stola sjedili su sada italijanski oficiri. S naše strane bio je admiral Koch, dr. Krmpotić i ja. Došlo je samo do jednog incidenta, o kojem neću da govorim.

Poslije podne istog dana došle su prve italijanske trupe kopnene vojske. Na »Foru« bilo je veliko oduševljenje. I tu sam čuo po zadnji put u Puli sekošku himnu, zapjevanu od naših vrlih Sokola, a mirno poslušanu od svih.

Dne 6. je admiral Angelo Notarbartolo došao na tvrđjavni komesarijat, gdje sam mu predveo sve činovnike. Kao dosljedni ljudi, su nekoji od njih opet molili za promaknuće.

Daljnji su događaji svima poznati. Treba samo da istaknem dan 9. novembra, veliki praznik Československe re-

publike, što smo ga svi Slaveni slavili u najboljoj harmoniji na velikom vojničkom vježbalištu. Manifestacija bila je imponantna. Govorili su Česi, italijanski pjesnik Sem Benelli i Jugosloven dr. Ivo Zuccon. Sem Benelli iz početka nije htio da govori, jer je padala kiša. Tvrđio je, da on može da govori samo kad »plamti sunce zlatno« (harlekinska posla! Op. ur.) Konačno je udovoljio našim molbama. On je bio poslije dodjeljen civilnom komesarijatu, gdje je vršio povjerljivu službu.

Izostavio sam mnoge epizode, zanimive i značajne. Nisam spomenuo sve ličnosti. Ali da ne bude zamjere sa nikakve strane, moram još jedamput da naglasim, da sam iznio samo ono, što sam ja sâm doživio i gdje sam direktno sudjelovao. Bilo je mnogo drugih, koji su radili na drugim krajevima i u drugim odborima, za koje do danas još ništa ne znam.

STARA CRIKVA.

Crikva stara posrid moga sela,
ča su črna ta tvoja propela,
ča muči zvonik, visoki, bili,
moji su ga didi sagradili.

Stara crikva čuva sva znamenja,
čuva grobe našega imena,
čuva žute, svete knjige prave.
U njih su slovinske riči stare,
To su štili popi glagoljaši,
da bi razumili didi naši.

Tote su se oni svi krstili,
tote su se mladi poženili.
Orali glavice i doline,
ogradili doce i štrnine.
Zemlju punu školja prikopali,
u nju svoje kosti zapretali.

Crikvo stara, moje grobe brani,
zaš kad dojdu jopet naši dani,
mrtve moje, ja ću pohoditi,
i tvoj prag ću jopet izljubiti.

Mate Balota.

Fašizam i antifašizam prema Jugoslaviji

(Originalan dopis iz Braziliije).

U doba Mussolinijevih ratobornih govora, prijatnja bogu i vragu, okrutnih ekspedicija, prijetećih izjava cijelom svijetu, basnoslovnih planova fašističke vojne

sile, industrije, trgovine, rata žita, povratka ljudi na sela, pa zračnih lijetova preko Atlantika odvojeno i skupno, Sjevernog pola, Schneiderovog pehara, blagostanja tu-

duće fašističke Italije i kojega sve ne vruga — mnogo se uzbudjivao italijanski iseljeni narod u prekomorskim zemljama. Fašizam je tada još razbojnički raspolagao sa polupraznim džepom italijanskog naroda u domovini i mogao je platiti agente »per l'estero«.

Neki vatreni iseljeni Italijani osvjedočeni o reinkarnaciji Cezara Hanibala, Karla Velikoga ili Napoleona u Mussoliniu — slijepo su vjerovali u obećani »sacro impero romano«, koji bi se protezao od Crnog Mora, duž Semeringa, Ticina i Nice te cijele Afrike. Neće trebati dugo čekati, govorili su: Mussolini je odrešit i odlučan.

Za kratko vrijeme bogovanja ovim je agentima »per l'estero« uspjelo primamiti i zaluditi neke vidjenije iseljene Italijane po obim Amerikama (Sjevernoj i Južnoj), jer su im tada italijanska predstavništva, konzulati i poslanstva pa štampa i telegrafске agencije, za skupe pare stajali na raspolaganje. Svaki se čudio moći i neustrašivosti tih agenata i njihovih fašističkih vodja.

Mračnjaci po prirodi, poslani na tuđe tlo da propagiraju gromovnu moć fašizma među svojim zemljacima, okupe ih i izmuzu, — dodijali su napokon i samim Italijanima, a tuzemcima i strancima pogotovo! Pa jer su se pokazali svojim metodama ogavni i podli morali su napustiti svoju »pasonosnu« doktrinu božanstvenog Duce-a i vratiti se njemu, da mu kažu kako je svijet »gadan i nepovjerljiv«.

Danas ih još malo ima i sa svojim pristalicama čute — čute gromom tišinom. Čuje se samo glas navedenih koji viču: »la crisi!«...

Ali antifašistička italijanska

organizacija dotle mučena, optuživana, diplomatskim putem progonjena, gnječena i u nemogućnosti boljeg organizovanja — počela se sredjivati i zauzimati svoja brojna intelektualna i propagandistička mjesta, koja su dotle Duce-ovi peoni zauzimali. Mržnja protiv fašizma sazrijeva brzim tempom u prekomorskim krajevima, gdje ima na milijune doseljenih Italijana.

Iako nešto docnije od Sjeverne Amerike, u Južnoj Americi se to sve više opaža. Brzo mijenjanje Mussolini-evog smjera iz ratobornog i antipatičnog lavskog stava u umiliato janjeće propovijedanje moralnog i ratnog razoružanja prikazuje fašizam u još gadnijem svjetlu. Neborbeno, ali bez sažaljenja svijet motri posljednje trzaje fašističke aždaje.

U Brazilii, osobito u državi Sao Paulo, gdje je italijanska kolonija jedna od najbrojnijih, oko 2.5 do 3 miliona Italijana i potomaka, živi dosta naših ljudi iz neoslobodjenih krajeva, osobito iz Gorice i Trsta. I. milo nam je čitati posmrtnu »slavopojku« ovdašnje brazilijanske i italijanske antifašističke štampe.

U toj štampi saradjuje i bivši pretsjednik italijanske vlade, gosp. Francesco Nitti, koji je baš i vodio pregovore sa tadanjom jugoslovenskom vladom u pitanju naše raje pod Italijom.

G. Nitti, izagnanik je fašizma i živi u Parizu. Bio je pretsjednik vlade, koju je Mussolini zbacio. Čovjek kulturnan, inteligentan, čiji se glas rado sluša i članci čitaju sa interesom. Goji donekle antipanslavističke ideje.

Svojim je člancima u Brazilijanskoj štampi uvrijedio po neko-

like puta Poljake i Ruse, zbog kojih su uslijedili oštri protesti ovdašnje njihove kolonije — umiješavši gotovo i diplomate. Nu, kako ima malo Italijana koji bi baš voljeli Slovene uopće — moramo se i mi Jugosloveni s njime pomiriti, iako nas ponegdje prikazuje kao »ratoborne« i ljude »niže kulture«, ali nas i »sažaljeva«. Neka mu!

U jednom od najvećih braziljanskih dnevnika »O Estado de S. Paulo«, koji se publikuje u gradu Sao Paulu (1,200.000 stanovnika) njegovi se poduži članci publikuju skoro svake nedjelje. Tretira najviše italijansku i međunarodnu politiku.

Evo odlomka dvaju članaka, u kojima govori o »Jugoslavensko-italijanskom savezu«. Dne 21 juna t. g., pod naslovom »ZABRINJAVANJA«, u kome pretresuje opću svjetsku krizu a, koja da »proizlazi iz pretjeranog naoružanja, političkog međunarodnog nepovjerenja i carinskog protekcionizma« — kaže o Jugoslaviji:

»Kada sam postao pretsjednik vlade, našao sam Italiju u sukobu sa Jugoslavijom. Sukob beskoristan, bestidan i bez ikakvog temelja. Rat ili mir; neprijatelj može se uništiti ili stvoriti s njime sporazum. U razgovorima, koje sam imao sa jugoslavenskim pretsednikom vlade Pašićem i ministrom inostranih poslova Trumbićem, predložio sam im stvaranje jednog istinskog mira i jedne carinske i ekonomske unije između Italije i Jugoslavije, sa idejom, da zatim pristape toj uniji i ostale države nasljednice Austro-Ugarske, koje bi na to pristale. Jugoslavija zaprema

površinu od 247 hiljada č. km, sa pučanstvom od tek 12 miliona stanovnika; proizvadjja obilato što nedostaje Italiji: drva, pšenicu, kukuruz, meso i t. d. Uvozi ono, čime je Italija može pretežno snabdjevati: platnom, željeznim preradjevinama, strojevima, rižom itd. Unrja bi se obostrano iskoristila i prestalo bi se sa povodima sukoba, valorizirale bi se luke Trst i Rijeka. Pašić i Trumbić prihvatiše program i, kada bi ja bio ostao još šest mjeseci na vladi, oživotvorio bi ga. Medjutim se od dolaska fašizma na vladu radilo samo na pooštrenju razmirica sa Jugoslavijom. Sada je Jugoslavija saveznica Francuske i član Male Antante. Ovaj nespornost može postati veoma opasan. Fašizam potstrekuje Bugarsku i Madjarsku protiv Jugoslavije i propagira na Balkanu ono vrijenje vječite ratne opasnosti.«

U istom listu od 11. oktobra 1931. pod naslovom »SVRŠETAK DIKTATURA I REŽIM POLITIČKOG OZDRAVLJENJA« i s podnaslovom »Ekonomska depresija Italije uzrokom fašističke politike«. »Vraćanje Jugoslavije režimu slobode. Odnosi između Jugoslavije i Italije« kaže:

»Vraćanje Jugoslavije ustavnom režimu jedan je veoma važan fakat, koji će imati na cijelom Balkanu velikih posljedica.

Nije to bio samovoljni akt — to je bila potreba. Jugoslavija je sastavljena država; sa malo manjom površinom Italije i pučanstvom od samo 13 miliona stanovnika. Jugoslavija znači Slavija Juga.«

Tu poduže opisuje malo netačno i pristrano sastav i politički život Jugoslavije, pa nastavlja:

»Za nekoliko godina zavladao je tu (u Jugoslaviji) kulturno neznanje uz seriju grijeha, koje je italijanski fašizam vješto eksploatisao svojim intrigama u Albaniji i Makedoniji, kako bi time dao povoda sukobima i ratovima«...

Gotovo svi evropski ratovi započeli su na Dunavu, a svršili na Rajni: to su dvije rijeke smrti. Srbija je oduvijek bila centar i začetak pobuna i ratova. Za evropski mir potrebna je jedna mirna i stalozena Jugoslavija, koja će u potpunosti živjeti u miru sa susjedima. Nemoralna fašistička politika u odnosu prema Jugoslaviji i nepravedne italijanske težnje na Dalmaciju, djela su glupog nacionalizma i nabreklog imperijalizma; opasnosti su i za evropski mir.

Poslije rata za ere D'Annunziovih ludovanja, koja su dovela Rijeku do propasti, ja sam tražio poduže dogovore sa jugoslovenskim upravljačima. Tada je bio pretsjednik vlade Pašić, a ministar inostranih poslova Trumbić. Prvi je umro; drugi još živi i može potvrditi istinitost onoga što ovdje iznosim.

Kazao sam im, da bi — mjesto da vodimo medjusobnu borbu — mnogo pametnije bilo tražiti neki trajni i definitivni sporazum, a najbolje bi započeti sa restauracijom Evrope sa jednom carinskom unijom: stvoriti jedan potpuni novčani, ekonomski i carinski savez, kojim bi se, uklonivši zapreke, stvorio ne samo jedan »Zoll-

verein«, već jedna ekonomska teritorija. Ali je bilo potrebno stvoriti i jednu kulturnu uniju: sve bi titule obiju država, Italije i Jugoslavije, bile pripoznate; Italija bi stvorila u Bolonji i Padovi specijalne tečajeve za Jugoslovane, a Jugoslavija bi uvela po svim školama italijanski jezik. — Kako sam predviđao, luke Trst, a osobito Rijeka sada su u potpunoj propasti, a golotinja tih dvaju gradova je strašna; međjutim, bila bi to dva glavna tržišta obiju država, koja bi ostala združena u korist rada produktivnosti i mira. Nemoguć bi bio kakav ekonomski kontrast: Jugoslavija bi nam slala pod unosnim uslovima sve, što manjka Italiji: pšenicu, kukuruz, drvo, meso, kože itd., a Italija sve što najviše treba Jugoslaviji: strojeve, platna, konca, automobile i sve vrsti industrijskih preradjevina. Kazao sam još Pašiću i Trumbiću, da je moja nakana, tako stvoreni sporazum između Italije i Jugoslavije, proširiti i na druge države nasljednice Austro-Ugarske, Austriju, Mađarsku i Čehoslovačku i tako izbjeći onu evropsku krizu koja je napokon došla — i početi sa rekonstrukcijom Evrope.

Kada su Pašić i Trumbić shvatili moj program, prihvatili su ga, a samo moja demisija zapriječila je ostvarenje plana, koji bi toliko doprinio evropskom miru.

Nikada još nisam iznio taj fakat, a sada je prvi put što o njemu govorim.

Ludosti italijanskog fašizma, stvarajući u Italiji antiju-

goslovenski nacionalizam, stvorile su u Jugoslaviji anti-italijanski nacionalizam: ta dva naroda čiji bi ih toliki interesi morali sjediniti, sada trpe od jedne mržnje, koja pretstavlja jedan od najvećih uzroka evropskog nemira. I, zbog mržnje anektirano pučanstvo Italije, na istočnoj njenoj granici, palo je u jednu strašnu mizeriju, a Rijeka ponajviše. Ti krajevi u drugim vremenima napredni, bogati i ekspanzivni postali su groblje ekonomske propasti. — Italijanska politika na Rijeci nije bila samo zločin, jer baš zločinstva mogu proizaći i iz velikih strasti, već jedna glupost, stvar mizernije prirode, a koja proizlazi iz neznanja i niske inteligencije.

Fašistička diktatura i njen ne-izbježni pad.

Situacija fašističke diktature u Italiji je najteža: za malo godina porušena je Italija, koja je pod starim režimom koracala napretku. Iz ankete radne kancelarije proizlazi, da je ona u Evropi država, u kojoj su plate (nadnice) najniže. Porezi su veći nego u ikojoj državi, a mizerija najstrašnije se širi. Nije kriza: to je proces slabokrvnosti. Kredit je potpuno uništen: samo grad Milan ima više protestovanih i neplaćenih mjenica nego cijela Francuska, to jeste, više no jedna zemlja, čije je bogatstvo minimalno triput veće od cijele Italije. Posljednji »Bulletin mensuel de statistique« (br. 7 — strana 307) donosi statistiku stečajeva cijele Evrope. Industrija Italije, kako se iz potrošnje rudnog goriva, električne

snage i sirovina vidi, ne pretstavlja ni desetinu njemačke ili engleske potrošnje. Naprotiv, stečajevi su u Italiji više no dvostruki nego u Engleskoj i mnogostrukiji nego u Njemačkoj. Otvarajući italijanske novine opaža se danomice jedna beskrajna lista stečajeva i nadolazi odmah pomisao da se pronadje: tko će manjkati da još padne pod stečaj?

Teška je situacija ovih banaka, a poljoprivreda, pod težinom poreza i prisilnih naplata, jače je prignječena od industrije. Na berzi, svi papiri danomice padaju i već mnogi nemaju nikakve vrijednosti. »Il Consolidato« i »Rendita«, umjetno uzdržani, imaju nerealnu kotaciju, a prijeti pogibelj iznenadnog i neočekivanog pada. Diktatura živi od »blefova« i laži. Medju svima tim rušenjima, dok porezi sve to manje doprinose, kredit se gubi, a bilans pretstavlja ogromni nazadak i slabo podržavanje — fašizam predskazuje za buduću zimu 3 628 miliona Lira za javne radove, koji će rezultirati — kako Dante kaže: «a danno delle carte».

Ovako gosp. Nitti..

A mi želimo gospodinu Nittiu, bivšem Ministru pretsjedniku, njegovim saradnicima i italijanskom mukotrpnom narodu skoru slobodu i sreću. Ali, previše smo toga prošli, mi neoslobodjeni Jugosloveni pod Italijom, od strane svih vlada »a danno delle carte«, i sumnjamo, da će se g. Nitti sjetiti ovih svojih riječi, kada bude jednom ponovo na upravi svoje zemlje ili uz nju. Nije potrebno za

slobodne Jugoslovene otvarati »specijalne tečajeve« u Padovi i Bologni, već u Istri i Gorici, i to, barem onako kako je »negda bilo«. Dajte slobodu kulturnom i vjerskom napretku Jugoslovenima pod Italijom pa će vam tada cio jugoslovenski narod pružiti dragovoljno i iskreno prijateljski ruku i ne će biti više opasnosti evropskom miru.

Sao Paulo, u oktobru 1931.

— Potočar —

Razno

Svim prijateljima, suradnicima i čitateljima javljam, da sam danom 1. prosinca o. g. prestao biti urednikom lista »Istra«.

Opraštajući se ovim putem od svojih prijatelja, suradnika, pretplatnika i čitatelja »ISTRE«, najtoplije im se svima zahvaljujem za pomoć, koju mi bijahu ukazali. Posebnu pak hvalu izričem onima, koji su me onako zdušno, nesebično i bratski poduprli u one najteže dane prvih početaka, kad sam sâm i bez ičije pomoći, skromnim

svojim sredstvima »ISTRU« osnovao i pokrenuo, s jednim jedinim velikim ciljem pred očima: da koristim našoj Istri i budim u srcima sviju ljubav prema njoj.

Pouzdamo se nadam, da će me i u mom daljnjem radu u korist Istre jednako kao i dosada iskreno podupirati.

Stišćem im bratsku desnicu i od srca ih pozdravljam

ERNEST RADETIĆ.

Pretplatnicima na znanje. List »ISTRA«, koji je isprva bio vlasništvo gosp. Ernesta Radetića, sada je vlasništvom jednoga konzorcija, kome ga je prije izvjesnog vremena g. Radetić predao, kad je pokrenuo list »Mali Istranin«.

Umoljavamo sve pretplatnike »Malog Istranina«, koji su ujedno i pretplatnici »Istre«, da preplatu za pojedine od ovih listova zasebno doznačaju, kako bi se izbjeglo nepotrebnim nesporazumima i reklamacijama.

Broj čekovnog računa »Malog Istranina« je 36.855.

JOSIP KOVAČIĆ

TRGOVINA KOŠARAČKE, ČETKARSKE, UŽARSKE,
SITARSKE I DRVENE ROBE

MESNIČKA UL. 1 ZAGREB TELEFON 6599

Veliko skladište putnih košara te sve ostale košaračke robe. Osobito veliki izbor pletenog pokućstva u najsolidnijoj izradbi. Raznih stalaka za cvijeće i pletenih stolaca za djecu, kokosovih i inih otirača za noge.

Specijalna trgovina drvenih posuda za pranje rublja osobito veliki izbor četaka za odijela i obuću, četke za ribanje, fine četke za glavu, četke za zube i ruke te vješalice za odijela, trgovina rodla za zimski šport.